

MATEUSZ MARCINIAK
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNO-OBYWATELSKIE MŁODZIEŻY AKADEMICKIEJ JAKO CZYNNIK CHRONIĄCY W PERSPEKTYWIE KONCEPCJI *RESILIENCE*¹

ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNO-OBYWATELSKIE W ŚWIETLE MECHANIZMÓW *RESILIENCE*

Zaangażowanie, ukierunkowanie energii na aktywność celową, a także relacje prospołeczne bywają traktowane w kategoriach remedium na zachowania ryzykowne i niepożądane. Licznych przykładów takiego postrzegania zaangażowania młodzieży dostarcza nawet pobieżna obserwacja praktyki społecznej. Aktywności prospołeczne (np. wolontariat), partycypacja w pozalekcyjnych zajęciach szkolnych, uczestnictwo w samorządności uwzględniane są w programach profilaktycznych oraz wychowawczych szkół różnego szczebla. W programach tych zakłada/zaleca się podejmowanie działań ukierunkowanych na kształtowanie i uruchamianie zasobów i potencjału umożliwiających rozwój prospołeczny m.in. w celu opóźniania inicjacji i ograniczania skali zażywania substancji psychoaktywnych wśród młodzieży². Prowadzenie zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży proponuje się także w regulacjach prawnych w zakresie rozwiązywa-

¹ Publikacja powstała w ramach badań *Studenci 2019* przeprowadzonych przez UAM w konkursie Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych na realizację zadań z zakresu zdrowia publicznego określonych w Narodowym Programie Zdrowia na lata 2016–2020 w obszarze celu operacyjnego nr 2 *Profilaktyka i rozwiązywanie problemów związanych z używaniem substancji psychoaktywnych, uzależnieniami behawioralnymi i innymi zachowaniami ryzykownymi*, zadanie 40/3.4.2/19/DEA – *Wspieranie badań naukowych w obszarze czynników ryzyka i czynników chroniących przed problemami wynikającymi z picia alkoholu*.

² Ministerstwo Edukacji Narodowej, MEN, *Przeciwdziałanie uzależnieniom w szkole*. 27.12.2013, [online] <<http://www.men.gov.pl/index.php/profilaktyka/informacje-materialy/701-przeciwdzialanie-uzaleznieniom-w-szkole>> [dostęp: 27.07.2019].

nia problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii³. Taka profilaktyka ma wspierać oraz aktywizować działania, które pozwolą młodzieży dobrze radzić sobie z różnymi zagrożeniami, ukierunkować ich aktywność (skanalizować energię) w pożądanym społecznie kierunku i „zaszczepić” przeciwko podejmowaniu zachowań ryzykownych.

Przywołane opisy postrzegania relacji między aktywnością i zaangażowaniem a zachowaniami ryzykownymi ułożone są w podejściu salutogenetycznym, czyli poszukującym przyczyn zdrowia, a nie patologii. W podejściu tym silnie zakorzeniona jest koncepcja *resilience*, metaforycznie – sprężystości lub odporności⁴. Za twórcę koncepcji uważany jest Norman Germezy prowadzący z zespołem badania longitudinalne nad pozytywną adaptacją młodych ludzi wychowujących się w niekorzystnych warunkach życiowych. Zgodnie z wynikami tych badań pozytywny rozwój jednostki jest możliwy mimo czynników ryzyka, pod warunkiem istnienia odpowiednich czynników chroniących – zasobów środowiska społecznego oraz cech indywidualnych⁵. Koncepcja ta ma duże zastosowanie w rozumieniu rozwoju w jednoznacznie pozytywny sposób⁶.

Z koncepcji *resilience* wynika, że osoby o bogatych zasobach (poznawczych, osobowościowych), w tym wykazujące wysoki poziom umiejętności społecznych i partycypacji w życiu społecznym, jednocześnie w mniejszym stopniu będą podejmować zachowania ryzykowne⁷. Wskazać można na dwa modele wyjaśniające mechanizm *resilience*: kompensowania ryzyka i ochrony przed ryzykiem. Pierwszy z nich zakłada, że czynniki chroniące i czynniki ryzyka oddziałują niezależnie od siebie, ale w przeciwnym kierunku, na zachowanie człowieka. Natomiast w modelu ochrony przed ryzykiem zakłada się ich interakcję – czynniki chroniące nie wpływają na zachowanie, lecz neutralizują czynniki ryzyka⁸. W badaniach *resilience*, niezależnie od zakładanego modelu związków między czynnikami ryzyka a czynnikami chroniącymi często używa się terminu „czynniki chroniące” na określenie wszystkich czynników (chroniących i wspierających rozwój) sprzyjających pozytywnej adaptacji dzieci i młodzieży⁹.

³ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. z 1982, nr 35, poz. 230 (z późn. zm.).

⁴ K. Ostaszewski, *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2014; J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012, [online] <<http://www.bc.ore.edu.pl>> [dostęp: 15.07.2019].

⁵ K. Ostaszewski, dz. cyt.; J. Szymańska, dz. cyt., s. 29.

⁶ J. Pyżalski, *Jasna strona – partycypacja i zaangażowanie dzieci i młodzieży w korzystne rozwojowo i prospołeczne działania*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, 16 (1), s. 288–303.

⁷ K. Ostaszewski, dz. cyt., s. 98–99; J. Szymańska, dz. cyt., s. 30–31.

⁸ K. Ostaszewski, dz. cyt., s. 86–87.

⁹ Tamże, s. 91.

Za autorami zajmującymi się koncepcją *resilience* wskazać można kilka grup czynników chroniących, spośród których do interesującego mnie zaangażowania społeczno-obywatelskiego odnoszą się szczególnie:

- relacje młodzieży z osobami z najbliższego otoczenia rodzinnego i społecznego, m.in. utrzymywanie dobrych relacji z kompetentnymi dorosłymi (też innymi niż rodzice); kontakty towarzyskie z prospołecznymi rówieśnikami;
- indywidualne cechy i zdolności (m.in. poczucie sensu życia, umiejętności społeczne, lokalizacja kontroli, zaangażowanie w codzienne aktywności);
- zasoby środowiska pozarodzinnego i miejsca zamieszkania (m.in. kluby młodzieżowe, wspólnoty religijne, wolontariat, udział w zajęciach pozalekcyjnych lub pozaszkolnych; dostęp do ośrodków rekreacji, klubów itp.)¹⁰.

W każdej z tych grup czynników można znaleźć elementy związane z dążeniem do kształtowania postaw zaangażowania w życie społeczne szkoły, społeczności lokalnej, organizacji pozarządowych i innych struktur życia społecznego. Zgodne jest to z aktualnymi koncepcjami prewencji, w których podkreśla się, że należy wdrażać takie programy, które zawierają aspekt kreatywności i twórczego rozumowania – opierają się nie tylko na profilaktyce defensywnej, ale też na profilaktyce kreatywnej¹¹.

Ochronna rola zaangażowania – gromadzenie zasobów

Zaangażowanie analizuję zgodnie z mechanizmem *resilience* jako czynnik pozwalający jednostce gromadzić zasoby, kompensujący zagrożenia lub chroniący przed nimi. Dla wyjaśnienia procesów sprawiających, że zaangażowanie może pełnić funkcje czynnika chroniącego przydatne jest przyjęcie koncepcji kapitału społecznego jako perspektywy teoretycznej. Ta kategoria wydaje się najbardziej przydatna spośród licznych pojęć związanych tematycznie z zaangażowaniem społecznym i aktywnością obywatelską (np.: partycypacja społeczna, społeczeństwo obywatelskie, działalność społeczna, postawy prospołeczne, sfera publiczna, życie publiczne czy dialog obywatelski).

Zaangażowanie społeczno-obywatelskie jest obok sieci społecznych i zaufania jednym z kluczowych elementów w koncepcjach kapitału społecznego. W danej grupie podstawą kapitału społecznego są: przestrzeganie przez jej członków normy wzajemności oraz sieci obywatelskiego zaangażowania¹². Sieci relacji społecznych „zmniejszają korzyści wyłamywania się, redukują

¹⁰ Tamże, s. 97; J. Szymańska, dz. cyt.

¹¹ J. Szymańska, dz. cyt., s. 29–31.

¹² R.D. Putnam, *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1995.

niepewność i dostarczają wzorów przyszłej współpracy”¹³. Działanie podejmowane w strukturze społecznej (wspólnocie) i zdolność do łączenia się w grupy zależy od stopnia, w jakim dana społeczność uznaje i podziela zbiór norm i wartości oraz gotowości jej członków do poświęcenia indywidualnego dobra dla zbiorowości¹⁴.

Działalność o charakterze zaangażowania społeczno-obywatelskiego jest przez jednostki podejmowana w sieci społecznej, a jej członkowie uzyskują dostęp do zasobów całej sieci. Zaangażowanie obejmuje aktywności oparte na wzajemnym zaufaniu, nastawione na interes różnych grup, ale niekoniecznie z pomijaniem interesu własnego¹⁵. W zależności od cech osób tworzących sieć społeczną można wyróżnić wiążący (*bonding capital*) oraz pomostowy (*bridging capital*) kapitał społeczny¹⁶. Kapitał wiążący odnosi się do silnych więzi w obrębie homogenicznych grup i pozwala na przetrwanie, a kapitał pomostowy (z grup heterogenicznych) pozwala na mobilność społeczną. Młodzież może rozwijać zasoby kapitału wiążącego przez zaangażowanie w relacje rodzinne i rówieśnicze, a zasoby kapitału pomostowego dzięki działalności z osobami znaczącymi poza środowiskiem lokalnym.

Działania obywateli koncentrują się w sferze publicznej, a jej tradycyjna koncepcja wymaga aktualizacji w związku z przemianami technologii komunikacyjnych (ICT) i powstającymi nowymi sieciami komunikacyjnymi¹⁷. Wskutek ich wpływu wytwarzają się globalne obywatelstwo i ponadnarodowa sfera publiczna – obejmująca grupy spoza ustalonego terytorium, z poczuciem przynależności i wspólnego dziedzictwa kulturowego¹⁸. Rozwój nowych mediów prowadzi też do wytworzenia nowych form zaangażowania obywatelskiego zapośredniczonych przez ICT. Nowe media służą młodzieży głównie do komunikacji i rozrywki, ale wykorzystywane są też do celów prorozwojowych¹⁹. Umożliwiają one młodzieży gromadzenie zasobów, do których nie miałyby dostępu poprzez tradycyjne działania (np. otwarte dyskusje polityczne na forach internetowych).

¹³ Tamże, s. 276.

¹⁴ F. Fukuyama, *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 1997, s. 20.

¹⁵ P. Bourdieu, L. Wacquant, *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001, s. 94, 104–105.

¹⁶ A.G. Quinn, *Social Capital: an Assessment of its Relevance as a Conceptual and Policy Tool*, „Voluntary Sector Working Paper” 2008, 9, s. 8–9, [online] <<http://eprints.lse.ac.uk/29247/1/VSWP9Quinn.pdf>> [dostęp: 6.10.2012].

¹⁷ O.F. Mudhai, *Civic Engagement, Digital Networks, and Political Reform in Africa*, Palgrave Macmillan, New York 2013, s. 21.

¹⁸ Tamże.

¹⁹ M. Marciniak, *Studenckie strategie korzystania z mediów – blokada osiągnięć akademickich?*, „Konteksty Pedagogiczne” 2018, 10, s. 157–167.

Przywołane dotychczas analizy zaangażowania społeczno-obywatelskiego pozwalają przyjąć, że: odnosi się ono do działalności celowej, intencjonalnej, ukierunkowanej na interes społeczny; wiąże się z dzieleniem swoimi zasobami z innymi (jednostkami, grupami) i pozwala kształtować zasoby własne; obejmuje działalność ukierunkowaną na sferę społeczną oraz polityczną. Zaangażowanie społeczno-obywatelskie w kontekście koncepcji *resilience* może stanowić czynnik chroniący i prorozwojowy m.in. dlatego, że pozwala na budowanie i poszerzanie zasobów kapitału społecznego jednostki. Kompleksowej analizie wyników ponad 40 badań dotyczących relacji między szeroko rozumianym kapitałem społecznym a zachowaniami ryzykownymi (paleniem papierosów, piciem alkoholu, zażywaniem narkotyków i inicjacją seksualną) dokonał zespół badaczy z Glasgow²⁰. Ustalili oni, że relacje rodzinne są związane z mniejszym ryzykiem zachowań ryzykownych, ale efekt ten nie jest obserwowany (lub jest odwrotny) w przypadku kontroli rodzicielskiej. Jeśli chodzi o zaangażowanie w instytucjach, wyniki nie są jednoznaczne. Generalnie młodzież partycypująca społecznie (uczestnicząca w spotkaniach grup, zwłaszcza religijnych) lub wykazująca aktywność obywatelską, miała niższe wyniki w zakresie spożywania alkoholu.

W świetle przedstawionych analiz zaangażowanie społeczno-obywatelskie młodzieży może stanowić czynnik chroniący i sprzyjający jej pozytywnemu rozwojowi. W jakim stopniu ten czynnik może pełnić te funkcje wobec diagnozowanego obecnie kryzysu dojrzałej demokracji, apatii obywateli i erozji kapitału społecznego, obserwowanych w większości krajów rozwiniętych i rozwijających się, także w Polsce²¹? Poziom partycypacji obywatelskiej jest szczególnie niski w krajach postkomunistycznych, zwłaszcza mierzony zaufaniem i akceptacją dla instytucji obywatelskich i politycznych, czy też przynależnością do nich.

Przyczyn spadku zaangażowania upatruje się w różnych zjawiskach, m.in. w procesach indywidualizacji czy rozwoju społeczeństwa dobrobytu i konsump-

²⁰ K.E. McPherson, S. Kerr, A. Morgan, E. McGee, F.M. Cheater, J. McLean, J. Egan, *The Association Between Family and Community Social Capital and Health Risk Behaviours in Young People: An Integrative Review*, „BMC Public Health” 2013, vol. 13, article 971, [online] <<https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-13-971>> [dostęp: 15.08.2019].

²¹ T. Cox (red.), *Civil Society and Social Capital in Post-Communist Eastern Europe*, Routledge, London, New York, University of Glasgow, Glasgow 2014; F. Fukuyama, dz. cyt.; H. Mamzer, *Społeczeństwo obywatelskie jako proces*, „Studia Kulturoznawcze” 2017, 2 (12), s. 111–118; M. Marciniak, *Orientacje konsumpcyjne – bariera w rozwoju kapitału społecznego młodzieży akademickiej? Doniesienie z badań*, „Studia Edukacyjne” 2012, 22, s. 227–256; T. Petrova, *Citizen Participation in Local Governance in Eastern Europe: Rediscovering a Strength of Civil Society in the Post-Socialist World*, [w:] *Civil Society and Social Capital in Post-Communist Eastern Europe*, red. T. Cox, Routledge, London, New York, University of Glasgow, Glasgow 2014, s. 81–111; R.D. Putnam, dz. cyt.; L. Szczegóła, *Bierność obywateli. Apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013.

cji²². Koncepcje społeczeństwa obywatelskiego zakładają, że dzięki m.in. wzmożonym oddziaływaniom instytucji trzeciego sektora, a także dzięki wysiłkom edukacyjnym, możliwe będzie odtworzenie w państwach postkomunistycznych Europy Wschodniej zasobów kapitału społecznego i społeczeństwa obywatelskiego²³. Niemniej, niezmiennie od ponad trzech dekad ogólny poziom zaangażowania społeczno-obywatelskiego młodzieży akademickiej jest niewielki, cele socjocentryczne oraz wartości prospołeczne znajdują się nisko w hierarchiach jej celów²⁴. Czy wobec tych tendencji zaangażowanie społeczno-obywatelskie ma realną szansę stać się czynnikiem chroniącym przed zachowaniami ryzykownymi?

STOPIEŃ ZAANGAŻOWANIA SPOŁECZNO-OBYWATELSKIEGO
A ZACHOWANIA RYZYKOWNE STUDENTEK I STUDENTÓW –
WYNIKI BADAŃ WŁASNYCH

Przywołane dotychczas dane wskazują, że zaangażowanie społeczno-obywatelskie zgodnie z założeniami koncepcji *resilience* może być czynnikiem chroniącym przed zachowaniami ryzykownymi wśród dzieci i młodzieży. W jakim zakresie może ono pełnić tę rolę wśród młodzieży akademickiej wobec kryzysu jej zaangażowania? Próbę odpowiedzi na to pytanie podjęto w odwołaniu do wyników badań *Studenci 2019'*, których celem było naukowe rozpoznanie czynników ryzyka i czynników chroniących związanych z problemami wynikającymi z picia alkoholu wśród polskich studentek i studentów²⁵. W artykule przywołam fragment danych uzyskanych w projekcie (dotyczącym zaangażowania społeczno-obywatelskiego): przedstawię założenia metodologiczne badań oraz ich rezultaty.

²² B. Barber, *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantylizuje dorosłych i połyka obywateli*, Muza, Warszawa 2008, s. 55–56; Z. Bauman, *Społeczeństwo w stanie obłędzenia*, Sic!, Warszawa 2007, s. 182–190; M. Marciniak, *Orientacje konsumpcyjne...*, dz. cyt.

²³ I. Hahn-Fuhr, S. Worschech, *External Democracy Promotion and Divided Civil Society – The Missing Link*, [w:] *Civil Society and Democracy Promotion*, red. T. Beichelt, I. Hahn-Fuhr, F. Schimmelfennig, S. Worschech, Palgrave Macmillan, Basingstoke, New York 2014; por. T. Cox (red.), dz. cyt.; H. Mamzer, dz. cyt.; L. Szczegół, dz. cyt.

²⁴ Zob.: E. Bielska, *Ponowoczesne konteksty liberalizmu a preferencje młodzieży akademickiej wobec wybranych aspektów stylów życia (studium teoretyczno-badawcze)*, Wydawnictwo Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im gen. J. Ziętka w Katowicach, Katowice 2006, s. 69; B. Kanczler, *Orientacje życiowe młodzieży akademickiej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015, s. 212–218; K. Szafranec, *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania. Edukacyjne konieczności*, A PROPOS Serwis Wydawniczy, Warszawa 2019.

²⁵ Pełen opis projektu kierowanego przez prof. Jacka Pyżalskiego zawarto w raporcie: J. Pyżalski, A. Cybał-Michalska, S. Jaskulska, E. Karmolińska-Jagodziki, M. Marciniak, N. Walter, *Studenci 2019. Raport z badań dotyczących problemów wynikających z picia alkoholu w populacji polskich studentek i studentów*, Poznań 2019 (w opracowaniu).

Metoda, procedura badawcza, przebieg badań

Badania miały charakter diagnostyczno-zależnościowy, zostały przeprowadzone z wykorzystaniem metody sondażu diagnostycznego, techniki ankiety. Proces badawczy był jednoroczny, w terminie maj–czerwiec 2019 roku przeprowadzono badania terenowe – audytoryjne (przeszkoleni ankieterzy firmy Openfield z o.o.). By uzyskać próbę reprezentatywną osób studiujących na trzecim roku, w polskich uczelniach zastosowano schemat losowania wielostopniowego, obejmując proporcjonalną próbę wszystkich typów uczelni (38 uczelni z terenu całego kraju, w tym 10 niepublicznych). Próbę badawczą (N=4503) stanowili mieszkańcy wszystkich województw kraju, z tego 67,8% kobiety, a 29,4% mężczyźni, w zdecydowanej większości (około 85%) w wieku 21–25 lat.

Narzędzie badawcze (kwestionariusz ankiety) stanowiła bateria narzędzi:

1. Zaangażowanie społeczno-obywatelskie zmierzono skalą autorską (Mateusz Marciniak), skonstruowaną na podstawie wiedzy o procedurach, metodach i narzędziach stosowanych w dotychczasowych badaniach empirycznych zaangażowania²⁶. Skala składa się z 14 twierdzeń, odnoszących się do różnych form działalności/aktywności, podejmowanych w sferze społecznej oraz politycznej (po siedem twierdzeń, które dookreśliły sposób rozumienia badanego zjawiska). W kafeterii odpowiedzi badani wskazywali, czy podejmowali poszczególne aktywności w ciągu ostatniego roku lub wcześniej.

2. Problemy związane z piciem alkoholu zmierzono, wykorzystując powszechnie dostępne narzędzia przesiewowe: 1) AUDIT-C – test Rozpoznawania Zaburzeń Związanych z Piciem Alkoholu (pozycje testu dotyczą ilości i częstości picia alkoholu, picia napadowego, symptomów uzależnienia oraz problemów związanych z piciem; test wykrywa picie problemowe); 2) RAPS-4 – Rapid Alcohol Problem Screening (pozycje dotyczące amnezji, wydajności, wyrzutów sumienia oraz picia po przebudzeniu; test wykrywa ryzyko uzależnienia od alkoholu).

Rezultaty badań

Stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego ustalono, analizując najbardziej aktualne zaangażowanie (w ostatnim roku), gdyż tak mierzono zjawie-

²⁶ Przede wszystkim: M. Andolina, E. Meents-DeCaigny, K. Nass, *College Students, Faith and the Public Realm: The Relationship Between Religious Attitudes and Civic and Political Engagement*, „Journal of College & Character” 2006, 8 (1), s. 1–10, [online] <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.2202/1940-1639.1155>> [dostęp: 10.10.2018]; Centrum Badania Opinii Społecznej, CBOS, *Poczucie wpływu na sprawy publiczne i zaangażowanie obywatelskie*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2012, [online] <<http://www.cbos.pl>> [dostęp: 11.12.2018]; Harvard University Institute of Politics, HIOP, *A National Survey of College Undergraduates*. JFK School of Government, Harvard University, 2002, [online] <www.iop.harvard.edu/pdfs/survey/2002.pdf> [dostęp: 10.03.2013].

sko picia problemowego. W odniesieniu do niemal każdej z form zaangażowania większość badanych określiła, że ich nie podejmowała. Struktura zaangażowania ze względu na odsetek osób wskazujących podejmowanie go w ciągu ostatnich 12 miesięcy przedstawia się następująco:

- ponad połowa badanych (54,9%) wskazała na *głosowanie w wyborach państwowych*;
- relatywnie wiele osób (w przybliżeniu 3/4 na 10) wskazało na: *przekazywanie środków finansowych, pieniędzy w akcji społecznej/charytatywnej* (43,5%), *dyskutowanie na tematy społeczne lub polityczne podczas spotkań z osobami znajomymi* (41,4%) oraz *podpisywanie listów/petycji dotyczących spraw społecznych lub politycznych* (29,7%);
- w przybliżeniu 2 na 10 studentek i studentów zrelacjonowało: *podejmowanie działalności wolontariackiej* (20,4%) oraz *aktywne uczestnictwo w akcji zbierania funduszy na działalność społeczną/charytatywną poprzez portal crowdfundingowy* (18,3%);
- stosunkowo niewiele osób badanych (w przybliżeniu 1 na 7 osób) wskazało na takie aktywności, jak: *dyskutowanie na tematy społeczne lub polityczne online* (16,3%); *nieformalna współpraca z innymi w celu rozwiązania problemu społeczności lokalnej* (15,6%); *aktywne uczestnictwo w pracach stowarzyszeń, fundacji lub instytucji pozarządowych* (14,1%); *aktywne uczestnictwo w akcji zbierania funduszy na działalność społeczną/charytatywną* (14,0%), czy też *bojkotowanie lub buycotting produktów z powodów społecznych lub politycznych* (13,5%);
- relatywnie niewielu badanych (niepełna 1 na 10) zadeklarowało doświadczenia w zakresie udziału: *w akcji protestacyjnej, marszu, demonstracji* (10,4%) oraz *w spotkaniu lub zgromadzeniu politycznym* (9,4%);
- najrzadziej badani wskazywali na doświadczenia w zakresie *kontaktowania się z osobami znaczącymi w celu wyrażenia poglądów* (6,2%).

Zgodnie z uzyskanymi rezultatami badań stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego badanych jest niewielki. Jeśli się angażują, to raczej w aktywności wymagające krótszego i mniej intensywnego zaangażowania niż działania długotrwałego, wymagającego własnej aktywności, inicjatywy (np. raczej brali udział w wyborach niż działali w stowarzyszeniach).

Na podstawie uzyskanego w badaniu rozkładu danych o liczbie podejmowanych w ciągu minionego roku form zaangażowania społeczno-obywatelskiego respondentki i respondentów podzieliłem na cztery grupy odzwierciedlające stopień zaangażowania. Starłem się przy tym zachować proporcje zbliżone do rozkładu normalnego (tabela).

Niemal 1 na 5 osób badanych w ciągu ostatniego roku nie angażowała się w żadną z uwzględnionych w badaniu aktywności społeczno-obywatelskich. Roz-

kład danych jest wyraźnie prawoskośny – najwięcej osób wskazywało niewiele form zaangażowania. Ogólny stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego był zatem bardzo niski.

Tabela. Zróżnicowanie próby ze względu na stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego (N=4216)

| Stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego | N | % | Liczba wskazanych form zaangażowania (% z N) |
|--|------|------|--|
| zerowy | 731 | 17,4 | 0 (17,4%) |
| niski | 1306 | 31,0 | 1 (15,5%); 2 (13,9%) |
| przeciętny | 1443 | 34,2 | 3 (13,9%); 4 (11,8%); 5 (8,5%) |
| wysoki | 736 | 17,5 | 6 (6,2%); 7 (4,4%); >7 (6,3%) |

Źródło: badania własne.

Zgodnie z wynikami analiz statystycznych **zaangażowanie społeczno-obywatelskie** studentek i studentów jest związane z występowaniem wśród nich **zjawisk świadczących o doświadczaniu problemów wynikających z picia alkoholu**:

- A) Stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego jest istotnie statystycznie różnicowany przez **zagrożenie uzależnieniem**, określone na podstawie wyników uzyskanych przez badanych w przesiewowym teście RAPS 4 (N=3803; chi-kwadrat=25,7, V-Cramera = 0,0822; przy df=3, p<0,0001). Osoby, u których zidentyfikowano zagrożenie problemem alkoholowym reprezentowały grupy o przeciętnym lub wysokim stopniu zaangażowania społeczno-obywatelskiego (56,8%) relatywnie częściej niż osoby niezagrożone problemem alkoholowym (49,2%). W grupach osób o zerowym lub niskim stopniu zaangażowania proporcja była odwrotna (43,2% do 50,8%).
- B) Stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego studentek i studentów jest też różnicowany przez **picie problemowe** określone na podstawie wyników testu AUDIT-C (N=4098; chi-kwadrat=8,3, V-Cramera = 0,0450; przy df=3, p=0,039). Zgodnie z rozkładem danych osoby, u których zidentyfikowano szkodliwe picie, relatywnie częściej należały do grupy o przeciętnym lub wysokim stopniu zaangażowania społeczno-obywatelskiego (53,8%), w porównaniu z osobami, u których nie zidentyfikowano picia ryzykownego (49,5%). Natomiast osoby pijące szkodliwie, relatywnie rzadziej wykazywały zerowy lub niski stopień zaangażowania (proporcja 46,2% do 50,5%).

Uzyskane rezultaty można interpretować tak, że osoby które wskazały, że w ciągu ostatniego roku nie podjęły żadnej lub niewiele form zaangażowania spo-

łeczno-obywatelskiego (w porównaniu z osobami, które podjęły więcej niż dwie formy zaangażowania), relatywnie rzadziej relacjonowały też doświadczenia świadczące o zagrożeniu uzależnieniem od alkoholu lub piły relatywnie bardziej ryzykownie (częściej i więcej).

DYSKUSJA WYNIKÓW: DLACZEGO ZAANGAŻOWANIE SPOŁECZNO-OBYWATELSKIE
NIE CHRONI STUDENTEK I STUDENTÓW PRZED PODEJMOWANIEM
ZACHOWAŃ RYZYKOWNYCH?

Zgodnie z wynikami badań własnych można w uproszczeniu przyjąć, że osoby o wyższym stopniu zaangażowania społeczno-obywatelskiego częściej należą do grup wykazujących problemy wynikające z picia alkoholu. Studentki i studenci pijący relatywnie ryzykowniej lub wykazujący wyższy stopień zagrożenia uzależnieniem od alkoholu (tj. spożywający zwykle więcej porcji alkoholu lub pijący go częściej lub doświadczający relatywnie częściej konsekwencji stanów silnego upojenia alkoholowego) podejmują stosunkowo więcej aktywności społecznych i obywatelskich. Te rezultaty badań wydają się zatem podważać podstawowe założenie o ochronnej funkcji aktywności społeczno-obywatelskiej. Zgodnie z przewidywaniami wyprowadzonymi na podstawie koncepcji *resilience* osoby o wysokich zasobach, wykazujące wysoki poziom funkcjonowania społecznego i partycypacji w życiu społecznym, powinny być w mniejszym stopniu narażone na podejmowanie zachowań ryzykownych²⁷. W świetle przywołanych wyników badań relacja między zjawiskami jest jednak odwrotna. Co zatem sprawiło, że zjawiska zgodne z mechanizmem *resilience* nie znalazły potwierdzenia empirycznego?

Pierwszym wyjaśnieniem uzyskanego rezultatu może być bardzo niski stopień zaangażowania społeczno-obywatelskiego studentów i studentek. Stan ten jest zgodny z dotychczasowymi wynikami badań zjawiska w tej grupie²⁸. Struktura zaangażowania badanych studentek i studentów także jest spójna z wynikami dotychczasowych analiz empirycznych. Odsetki osób angażujących się w poszczególne formy aktywności są relatywnie wyższe niż przedstawiciele innych

²⁷ K. Ostaszewski, dz. cyt., s. 98–99.

²⁸ M. Chodkowska (red.), *Młodzież wobec moralności w zawodach kreujących sferę publiczną*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010; S. Jaskulska, *Zaangażowanie społeczno-obywatelskie studentów*, [w:] M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda, S. Jaskulska, M. Marciniak, E. Bochno, I. Bochno, K. Knasiecka-Falbierska, *Oblicza kapitału społecznego uniwersytetu. Diagnoza – interpretacje – konteksty*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 101–112; E.M. Kulesza, B. Kosowska (red.), *Wolontariat studencki krajowy i zagraniczny*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2017; M. Marciniak, *Orientacje konsumpcyjne...*, dz. cyt.; K. Szafrańiec, dz. cyt.

grup społecznych w Polsce²⁹, a jednocześnie niższe w porównaniu do studentek i studentów z krajów zachodnich³⁰. Jeśli niski stopień zaangażowania polskiej młodzieży powoduje, że nie stanowi ono czynnika chroniącego, to konieczne byłoby zwiększenie partycypacji obywatelskiej młodzieży poprzez wzmocnienie działań w systemie szkolnym, np. edukacji obywatelskiej i roli samorządu uczniowskiego³¹.

Innym wyjaśnieniem uzyskanych rezultatów badań własnych może być fakt, że koncepcja *resilience* adresowana jest głównie wobec grup ze środowisk silnie zagrożonych. Tymczasem studenci i studentki z reguły nie reprezentują grup o bardzo trudnych warunkach życiowych. Koncepcja *resilience* jest jednak adresowana także do w pełni pozytywnego rozwoju, a więc i grup o wysokich zasobach³².

Być może kluczowa dla zrozumienia uzyskanych rezultatów badań jest struktura zaangażowania młodzieży akademickiej (podczas gdy analizie statystycznej poddałem tylko aspekt ilościowy). Chroniąco miało działać zaangażowanie obywatelskie w formie uczestnictwa w klubach, wspólnotach młodzieżowych, wolontariacie, czy też utrzymywanie kontaktów towarzyskich z prospołecznymi rówieśnikami³³. Tymczasem studentki i studenci w badaniu własnym relatywnie najczęściej podejmowali takie formy aktywności, jak: udział w wyborach czy zbiórki środków w akcjach społecznych. Być może te incydentalne działania nie są wystarczające dla zapewnienia znaczącej ochrony przed czynnikami zagrażającymi.

Wzajemne związki między stopniem zaangażowania społeczno-obywatelskiego a poziomem ryzykownym wśród młodzieży akademickiej można też wyjaśniać w odwołaniu do kategorii „aktywności” i „potrzeb”. W relatywnie dużym stopniu zaangażowanie studentów i studentek obejmowało dyskusje z innymi na tematy polityczne, działalność wolontariacką oraz zbieranie środków w akcjach społecznych (np. udział w rajdzie). Te formy zaangażowania dają poczucie przynależności, zaspokajają potrzebę afiliacji i aprobaty społecznej³⁴. Te same potrzeby zaspokajają spożywanie alkoholu, które w wymiarze społecznym i kulturowym jest powiązane z praktykami obrzędowymi i stymuluje kontakty społeczne poprzez mechanizm „odhamowania”³⁵. Być może współzależność zaangażowania

²⁹ P. Adamiak, *Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków: wolontariat, filantropia, 1% i wizerunek organizacji pozarządowych. Raport z badania 2013*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2014; CBOS, *Poczucie wpływu na sprawy publiczne ...*, dz. cyt.

³⁰ M. Andolina i in., dz. cyt.; HIOP, *A National Survey...*, dz. cyt.

³¹ K. Szafranec, dz. cyt.

³² K. Ostaszewski, dz. cyt.; J. Pyżalski, dz. cyt.; J. Szymańska, dz. cyt.

³³ K. Ostaszewski, dz. cyt., s. 97.

³⁴ M. Andolina i in., dz. cyt.; E.M. Kulesza, B. Kosowska (red.), dz. cyt.

³⁵ M. Teeson, L. Degenhardt, W. Hall, *Uzależnienia. Modele kliniczne i techniki terapeutyczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005, s. 296–297; Ch. Cungi, *Stawić czoło*

oraz zachowań ryzykownych jest wynikiem zgeneralizowanego zorientowania na zaangażowanie w przeciwieństwie do ukierunkowania na bierność, zdystansowanie czy neutralność³⁶. To oznaczałoby, że studentki i studenci bardziej zaangażowani (zaślepieni, zaktywizowani) w jednym obszarze okazują się też bardziej aktywni w innych.

Działanie mechanizmu *resilience* było wielokrotnie potwierdzone wynikami badań empirycznych, w tym także badań nad związkami między zaangażowaniem społecznym i obywatelskim oraz zachowaniami ryzykownymi. Nie wszystkie wyniki badań dawały jednak wyniki jednoznacznie zgodne z działaniem mechanizmu *resilience*³⁷.

Włoskie nastolatki (kobiety, 11–15 lat) podejmujące partycypację społeczną (udział w spotkaniach organizacji) wykazywały niższy stopień zachowań ryzykownych mierzony udziałem w bójkach, paleniem papierosów i piciem alkoholu³⁸. Dla próby jako całości zależność miała kształt litery U – najmniej zachowań problemowych wykazywały nastolatki o przeciętnym (1–4 razy/tydzień) poziomie partycypacji. Wyniki te wskazują, że brak zaangażowania społeczno-obywatelskiego oraz jego bardzo wysoki poziom mogą być związane ze zwiększonym prawdopodobieństwem zachowań ryzykownych.

Dla pełnego zrozumienia tych rezultatów przydatna może być perspektywa badań podłużnych nad relacjami między zróżnicowanymi formami zaangażowania społeczno-obywatelskiego w adolescencji a zdrowiem i dobrostanem w dorosłości³⁹. Zgodnie z ich wynikami wszystkie formy młodzieńczego zaangażowania były pozytywnie związane z uzyskiwaną w dorosłości wysokością dochodów oraz poziomem wykształcenia, ale nie zdrowiem fizycznym. Aktywność wolontariacka oraz uczestnictwo w wyborach korelowały pozytywnie z wyższym poziomem zdrowia psychicznego oraz zachowań prozdrowotnych. Natomiast aktywizm obywatelski był powiązany z większym prawdopodobieństwem podejmowania zachowań ryzykownych w dorosłości⁴⁰. Być może badani przez nas studenci i stu-

uzależnieniom: alkohol, nikotyna, narkotyki, hazard, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2007, s. 215–220; H. Kuntz, *Narkotyki i uzależnienia. Wszystko, o czym należy wiedzieć*, Wydawnictwo Edukacyjne PAPAMEDIA, Warszawa 2009, s. 88–90.

³⁶ N. Elias, *Zaangażowanie i neutralność*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003, s. 86–97.

³⁷ K.E. McPherson i in., dz. cyt.

³⁸ A. Vieno, M. Nation, D.P. Perkins, M. Santinello, *Civic Participation and the Development of Adolescent Behavior Problems*, „Journal of Community Psychology” 2007, 35 (6), s. 761–777.

³⁹ P.J. Ballard, L.T. Hoyt, M.C. Pachucki, *Impacts of Adolescent and Young Adult Civic Engagement on Health and Socioeconomic Status in Adulthood*, „Child Development” 2019, 90 (4), s. 1138–1154, [online] <<https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cdev.12998>> [dostęp: 15.10.2019].

⁴⁰ Tamże.

dentki o najwyższym stopniu zaangażowania obywatelskiego wykazywali relatywnie największy poziom aktywizmu (np. podejmowali aktywność kontestacyjną, brali udział w marszach, protestach itp.). To oznaczałoby, że zaangażowanie społeczno-obywatelskie oraz zagrożenie picciem problemowym i uzależnieniem współwystępowały ze względu na podwyższony poziom tendencji do podejmowania ryzyka wśród tej młodzieży⁴¹.

Przywołane wyniki badań własnych oraz ich wyjaśnienia nie podważają istnienia mechanizmu *resilience*. Na podstawie wyników tych badań oraz analiz innych badaczy⁴² należy przyjąć, że konieczna jest rewizja postrzegania zaangażowania społeczno-obywatelskiego jako czynnika w prosty i jednoznaczny sposób przeciwdziałającego zachowaniom ryzykownym. Dla dogłębnego zrozumienia natury omawianych relacji konieczna jest dalsza eksploracja relacji zachowań ryzykownych z różnymi formami zaangażowania. Wydaje się, że zgodnie z koncepcją *resilience* oraz przywołanymi rezultatami badań stymulować należy partycypację społeczną młodzieży akademickiej w zakresie działalności wolontariackiej, charytatywnej, zaangażowania w działalność samorządu studenckiego lub w grupach prospołecznych. Natomiast aktywizm obywatelski mógłby być stymulowany, ale przy koncentracji na wartościach prodemokratycznych.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiak P., *Zaangażowanie społeczne Polek i Polaków: wolontariat, filantropia, 1% i wizerunek organizacji pozarządowych. Raport z badania 2013*, Stowarzyszenie Klon/Jawor, Warszawa 2014.
- Andolina M., Meents-DeCaigny E., Nass K., *College Students, Faith and the Public Realm: The Relationship Between Religious Attitudes and Civic and Political Engagement*, „Journal of College & Character” 2006, 8 (1), s. 1–10, [online] <<https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.2202/1940-1639.1155>> [dostęp: 10.10.2018].
- Ballard P.J., Hoyt L.T., Pachucki M.C., *Impacts of Adolescent and Young Adult Civic Engagement on Health and Socioeconomic Status in Adulthood*, „Child Development” 2019, 90 (4), s. 1138–1154, [online] <<https://srcd.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/cdev.12998>> [dostęp: 15.10.2019].
- Barber B., *Skonsumowani. Jak rynek psuje dzieci, infantyлізуje dorosłych i połyka obywateli*, Muza, Warszawa 2008.
- Bauman Z., *Społeczeństwo w stanie obłączenia*, Sic!, Warszawa 2007.
- Bielska E., *Ponowoczesne konteksty liberalizmu a preferencje młodzieży akademickiej wobec wybranych aspektów stylów życia (studium teoretyczno-badawcze)*, Wydawnictwo Śląskiej Wyższej Szkoły Zarządzania im gen. J. Ziętka w Katowicach, Katowice 2006.

⁴¹ Ch. Cungi, dz. cyt., s. 88–90; H. Kuntz, dz. cyt.

⁴² P.J. Ballard i in., dz. cyt.; H. Kuntz, dz. cyt.; K.E. McPherson i in., dz. cyt.; J. Pyżalski, dz. cyt.; A. Vieno i in., dz. cyt., s. 215–220.

- Bourdieu P., Wacquant L., *Zaproszenie do socjologii refleksyjnej*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2001.
- Centrum Badania Opinii Społecznej, CBOS, *Poczucie wpływu na sprawy publiczne i zaangażowanie obywatelskie*, Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej, Warszawa 2012, [online] <<http://www.cbos.pl>> [dostęp: 11.12.2018].
- Chodkowska M. (red.), *Młodzież wobec moralności w zawodach kreujących sferę publiczną*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2010.
- Cox T. (red.), *Civil Society and Social Capital in Post-Communist Eastern Europe*, Routledge, London, New York, University of Glasgow, Glasgow 2014.
- Cungi Ch., *Stawić czoło uzależnieniom: alkohol, nikotyna, narkotyki, hazard*, Instytut Wydawniczy Pax, Warszawa 2007.
- Elias N., *Zaangażowanie i neutralność*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Fukuyama F., *Zaufanie. Kapitał społeczny a droga do dobrobytu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa–Wrocław 1997.
- Hahn-Fuhr I., Worschech S., *External Democracy Promotion and Divided Civil Society – The Missing Link*, [w:] *Civil Society and Democracy Promotion*, red. T. Beichelt, I. Hahn-Fuhr, F. Schimmelfennig, S. Worschech, Palgrave Macmillan, Basingstoke, New York 2014.
- Harvard University Institute of Politics, HIOP, *A National Survey of College Undergraduates*. JFK School of Government, Harvard University, 2002, [online] <www.iop.harvard.edu/pdfs/survey/2002.pdf> [dostęp: 10.03.2013].
- Jaskulska S., *Zaangażowanie społeczno-obywatelskie studentów*, [w:] M. Dudzikowa, R. Wawrzyniak-Beszterda, S. Jaskulska, M. Marciniak, E. Bochno, I. Bochno, K. Knasiecka-Falbińska, *Oblicza kapitału społecznego uniwersytetu. Diagnoza – interpretacje – konteksty*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 101–112.
- Kanclerz B., *Orientacje życiowe młodzieży akademickiej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2015.
- Klamut R., *Kwestionariusz aktywności obywatelskiej (KAO) – narzędzie do badania różnych rodzajów aktywności obywatelskiej*, „Psychologia Społeczna” 2015, 10/1 (32), s. 68–83.
- Kulesza E.M., Kosowska B. (red.), *Wolontariat studencki krajowy i zagraniczny*, Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej, Warszawa 2017.
- Kuntz H., *Narkotyki i uzależnienia. Wszystko, o czym należy wiedzieć*, Wydawnictwo Edukacyjne PAPAMEDIA, Warszawa 2009.
- Mamzer H., *Społeczeństwo obywatelskie jako proces*, „Studia Kulturoznawcze” 2017, 2 (12), s. 111–118.
- Marciniak M., *Orientacje konsumpcyjne – bariera w rozwoju kapitału społecznego młodzieży akademickiej? Doniesienie z badań*, „Studia Edukacyjne” 2012, 22, s. 227–256.
- Marciniak M., *Studenckie strategie korzystania z mediów – blokada osiągnięć akademickich?*, „Konteksty Pedagogiczne” 2018, 10, s. 157–167.
- McPherson K.E., Kerr S., Morgan A., McGee E., Cheater F.M., McLean J., Egan J., *The Association Between Family and Community Social Capital and Health Risk Behaviours in Young People: An Integrative Review*, „BMC Public Health” 2013, vol. 13, article 971, [online] <<https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-13-971>> [dostęp: 15.08.2019].
- Ministerstwo Edukacji Narodowej, MEN, *Przeciwdziałanie uzależnieniom w szkole*. 27.12.2013, [online] <<http://www.men.gov.pl/index.php/profilaktyka/informacje-materialy/701-przeciwdzialanie-uzależnieniom-w-szkole>> [dostęp: 27.07.2019].
- Mudhai O.F., *Civic Engagement, Digital Networks, and Political Reform in Africa*, Palgrave Macmillan, New York 2013.

- Ostaszewski K., *Zachowania ryzykowne młodzieży w perspektywie mechanizmów resilience*, Instytut Psychiatrii i Neurologii, Warszawa 2014.
- Petrova T., *Citizen Participation in Local Governance in Eastern Europe: Rediscovering a Strength of Civil Society in the Post-Socialist World*, [w:] *Civil Society and Social Capital in Post-Communist Eastern Europe*, red. T. Cox, Routledge, London, New York, University of Glasgow, Glasgow 2014, s. 81–111.
- Putnam R.D., *Demokracja w działaniu. Tradycje obywatelskie we współczesnych Włoszech*, Wydawnictwo Znak, Kraków 1995.
- Pyżalski J., Cybal-Michalska A., Jaskulska S., Karmolińska-Jagodzik E., Marciniak M., Walter N., *Studenci 2019. Raport z badań dotyczących problemów wynikających z picia alkoholu w populacji polskich studentek i studentów*, Poznań 2019 (w opracowaniu).
- Pyżalski J., *Jasna strona – partycypacja i zaangażowanie dzieci i młodzieży w korzystne rozwijanie i prospołeczne działania*, „Dziecko Krzywdzone. Teoria, Badania, Praktyka” 2017, 16 (1), s. 288–303.
- Quinn A.G., *Social Capital: an Assessment of its Relevance as a Conceptual and Policy Tool*, „Voluntary Sector Working Paper” 2008, 9, [online] <<http://eprints.lse.ac.uk/29247/1/VSWP9Quinn.pdf>> [dostęp: 6.10.2012].
- Szafranec K., *Młodzi 2018. Cywilizacyjne wyzwania. Edukacyjne konieczności*, APROPOS Serwis Wydawniczy, Warszawa 2019.
- Szczegóła L., *Bierność obywateli. Apatia polityczna w teorii demokratycznej partycypacji*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2013.
- Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa 2012, [online] <<http://www.bc.ore.edu.pl>> [dostęp: 15.07.2019].
- Teeson M., Degenhardt L., Hall W., *Uzależnienia. Modele kliniczne i techniki terapeutyczne*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi, Dz.U. z 1982, nr 35, poz. 230 (z późn. zm).
- Vieno A., Nation M., Perkins D.P., Santinello M., *Civic Participation and the Development of Adolescent Behavior Problems*, „Journal of Community Psychology” 2007, 35 (6), s. 761–777.

Author: Mateusz Marciniak

Title: The Civic Engagement of University Students as a Protective Factor in Terms of the *Resilience* Concept

Keywords: civic engagement, *resilience* mechanism, risk behaviors in youth, alcohol use prevention

Discipline: Pedagogy

Language: Polish

Document type: Article

Summary

The paper analyses the relationship between the civic engagement and risk behaviours of young people from the perspective of *resilience* mechanisms. The *resilience* concept focuses on social and individual features which protect (give the resistance) against risk factors appearing in adverse living conditions. Civic engagement is included among potential protective factors. Can this engagement can be considered as a protective factor in the context of the crisis of democracy and social capital erosion, and if so, to what extent? The goal of this paper is to analyze the civic engagement of university students as a potential protective factor against risk behaviours, in particular, alcohol abuse.

Firstly, the basic assumptions of *resilience* and civic engagement (in social capital perspective) are defined. The second section is based on selected findings from the study *Studenci 2019'* (N=4503): the associations between the degree of civic engagement of university students and alcohol-related problems. The research results show that the students from the group with a higher level of civic engagement (in comparison to those with a lack or low level) are found significantly more often among students with problems related to risk-drinking and alcohol abuse. The article ends with an explanation of those findings which may be considered surprising in light of the concept of *resilience*.